

Alkohola lietošanas ietekme uz latviešu dabisko pieaugumu

Biedrība «Latvietis»

Rīga 2009

Satura rādītājs

Anotācija	3
Projekta mērķi	3
1. Statistikas dati.....	3
2. Informācijas analīze.....	7
2.1. Alkohola patēriņa dinamikas analīze.....	7
2.2. Demogrāfisko datu analīze.....	8
3. Secinājumi.....	11
4. Biedrības «Latvietis» komentāri.....	11
Atsauces.....	13

Anotācija

Šajā pētījumā apkopoti statistikas dati par alkohola patēriņu Latvijā, kā arī dažādiem demogrāfiskiem rādītājiem. Veikta datu analīze, lai noskaidrotu alkohola patēriņa korrelāciju ar dabisko pieaugumu, noziegumu skaitu, kā arī zīdaiņu mirstību. Pētījuma beigās apkopota iegūtā informācija, kā arī veikti secinājumi.

Projekta mērķi

Pētījuma «Alkohola lietošanas ietekme uz latviešu dabisko pieaugumu» mērķis ir noskaidrot, vai un kā alkohola patērišana ietekmē Latvijas iedzīvotāju (un attiecīgi latviešu) dabisko pieaugumu, kā arī, vai un kā tā veicina noziedzības pieaugumu un zīdaiņu mirstību.

Projekts sadalīts vairākās daļās. Pirmajā daļā veikta datu apkopošana, datus iegūstot no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes, Latvijas Narkoloģijas centra, kā arī Latvijas Republikas Veselības ministrijas.

Otrajā daļā veikta datu apstrāde un informācijas analīze, meklējot korrelācijas starp alkohola patēriņu un dzimstību, mirstību, zīdaiņu mirstību, kā arī noziegumu skaitu.

Trešajā daļā apkopoti secinājumi no analīzes rezultātā iegūtās informācijas.

1. Statistikas dati

Narkoloģijas centra mājaslapā [1] tika iegūta informācija par alkohola patēriņu litros, pārrēķinot uz vienu iedzīvotāju.

Tabula 1. Absolūtā alkohola patēriņš litros gadā, pārrēķinot uz vienu iedzīvotāju.

Gads	Absolūtā alkohola patēriņš litros gadā, pārrēķinot uz vienu iedzīvotāju	Pārmaiņas, l/gadā
1980	11,30	–
1981	11,00	-0,3

Alkohola lietošanas ietekme uz latviešu dabisko pieaugumu

Gads	Absolūtā alkohola patēriņš litros gadā, pārrēķinot uz vienu iedzīvotāju	Pārmaiņas, l/gadā
1982	10,60	-0,4
1983	10,50	-0,1
1984	10,50	0
1985	9,00	-1,5
1986	6,00	-3
1987	4,40	-1,6
1988	4,70	0,3
1989	5,70	1
1990	5,30	-0,4
1991	5,30	0
1992	5,20	-0,1
1993	6,40	1,2
1994	7,60	1,2
1995	7,10	-0,5
1996	6,60	-0,5
1997	6,80	0,2
1998	6,80	0
1999	6,90	0,1
2000	6,90	0
2001	6,50	-0,4
2002	7,10	0,6
2003	7,90	0,8
2004	7,50	-0,4
2005	8,70	1,2
2006	9,50	0,8
2007	9,96	0,46
2008	10,00	0,04

No Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes tika iegūti dati par iedzīvotājiem [2].

Tabula 2. Dati par iedzīvotājiem.

Alkohola lietošanas ietekme uz latviešu dabisko pieaugumu

Gads	Iedzīvotāju skaits	Dabiskais pieaugums	Migrācijas saldo	Dzimuši	Miruši	Iedzīvotāji vecumā 20-35 g.	Iedzīvotāji vecumā 0-14 g.
1980	2508761	3434	–	35534	32100	–	–
1981	2514640	3642	–	35732	32090	–	–
1982	2524202	6243	–	37477	31234	–	–
1983	2537958	8242	–	40572	32330	–	–
1984	2554063	7441	–	40847	33406	–	–
1985	2570030	5585	–	39751	34166	–	–
1986	2587716	10632	–	41960	31328	–	–
1987	2612068	9985	–	42135	32150	–	–
1988	2641097	8854	–	41275	32421	–	–
1989	2666567	6338	–	38922	32584	–	–
1990	2668140	3106	-13085	37918	34812	594008	363283
1991	2658161	-116	-15045	34633	34749	590801	362126
1992	2643000	-3851	-53474	31569	35420	579546	377270
1993	2585675	-12438	-32333	26759	39197	555876	374901
1994	2540904	-17501	-22823	24256	41757	538138	374957
1995	2500580	-17336	-13713	21595	38931	525441	373882
1996	2469531	-14538	-10081	19782	34320	514801	372257
1997	2444912	-14703	-9420	18830	33533	505596	368651
1998	2420789	-15790	-5751	18410	34200	496887	361122
1999	2399248	-13448	-4085	19396	32844	490499	347579
2000	2381715	-11957	-5504	20248	32205	485798	332143
2001	2364254	-13327	-5159	19664	32991	484356	315033
2002	2345768	-12454	-1834	20044	32498	484128	295416
2003	2331480	-11431	-846	21006	32437	486267	276045
2004	2319203	-11690	-1079	20334	32024	491671	257018
2005	2306434	-11280	-564	21497	32777	496055	240851
2006	2294590	-10834	-2451	22264	33098	499258	226290
2007	2281305	-9769	-642	23273	33042	502568	213257
2008	2270894	–	–	–	–	507415	202754

Tāpat no Latvijas Republikas Veselības ministrijas [3] un Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes [2] tika iegūti dati par iedzīvotāju veselību, kā arī par

demografisko tendenču rādītājiem.

Tabula 3. Iedzīvotāju veselības dati.

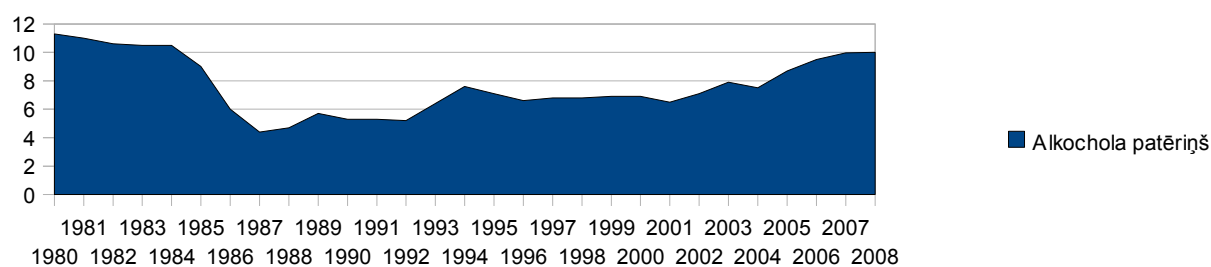
Gads	Dzīmstības summārais koeficients	Latvieši dzimuši	Latvieši miruši
1980	1,9	–	–
1981	1,9	–	–
1982	1,98	–	–
1983	2,13	–	–
1984	2,15	–	–
1985	2,09	–	–
1986	2,21	–	–
1987	2,21	–	–
1988	2,16	–	–
1989	2,04	–	–
1990	2	21438	19892
1991	1,85	20107	19797
1992	1,74	19418	20002
1993	1,52	17256	21685
1994	1,41	15729	22683
1995	1,3	13763	21493
1996	1,2	12542	19160
1997	1,1	11991	18752
1998	1,1	11563	19129
1999	1,2	12159	18256
2000	1,2	12812	17648
2001	1,2	12494	17932
2002	1,2	12760	17865
2003	1,3	13526	17777
2004	1,2	13095	17632
2005	1,3	14061	17713
2006	1,4	14672	17864
2007	1,4	15295	18203
2008	–	–	–

2. Informācijas analīze

2.1. Alkohola patēriņa dinamikas analīze

Grafiski attēlojot, alkohola patēriņa dinamika pa gadiem izskatās šādi.

Grafiks 1. Alkohola patēriņa dinamika pa gadiem, litros absolūtā alkohola gadā, pārrēķinot uz vienu iedzīvotāju.

Vēsturiski 1980. gadu sākumā alkohola patēriņš toreizējā Latvijas PSR bija ļoti augsts. Pēc J. Andropova ieviestā «sausā likuma» tas strauji kritās, minimumu sasniedzot 1987. gadā. Kad 1988. gadā «sausais likums» tika atcelts, alkohola patēriņš kāpa, tomēr pēc inerces vēl bija salīdzinoši neliels. Latvijai atgūstot neatkarību, tas atkal nedaudz kritās, bet kāpa, sākot ar 1993. gadu – laiku, kuŗā tika sagrauta Latvijas rūpniecība un strauji pieauga bezdarbs. Alkohola patēriņš atkal kritās ap 1995. gadu, kad Latvijas ekonomika sāka lēnām atkopties, tomēr kritumu pārtrauca 1999. gada krīze. Alkohola patēriņa kritums atsākās 2000.-2001. gadā, tomēr pēc 2001. gada alkohola patēriņš strauji kāpa. Izņēmums bija 2003. gads, kad alkohola patēriņš nedaudz kritās ieviestā aizlieguma dēļ lietot alkoholu sabiedriskās vietās, kā arī akcīzes nodokļa kāpumu. 2008. gadā alkohola patēriņš sasniedzis Latvijas atjaunotās neatkarības laika rekordu – 10 litri absolūtā alkohola uz iedzīvotāju gadā. Prognozējams, ka valstī esošās krīzes dēļ 2009. gadā alkohola patēriņš vēl augs. Precīzāki dati aplūkojami 1. tabulā. Datus nav iekļauts nelegālā alkohola patēriņš.

2.2. Demografisko datu analīze

Pēc 3.tabulā apkopotajiem datiem redzams, ka pēdējo gadu laikā latviešu skaits katru gadu samazinās par 3 – 5 tūkstošiem. Kopumā Latvijas iedzīvotāju skaits katru gadu samazinās par 10 – 15 tūkstošiem.

Vēsturiski demografiskā situācija Latvijā veidojusies, 1980. gadu sākumā esot samērā mazai dzimstībai (dabiskais pieaugums – 3 – 7 tūkstoši gadā). Ieviešot «sauso likumu», dabiskais pieaugums nekavējoties sasniedza 10 tūkstošus, dzimstībai strauji pieaugot, bet mirstībai strauji sarūkot (sk. 2.tabulu). Pēc «sausā likuma» atcelšanas dzimstība strauji samazinājās (salīdzinājumam – 1987. gadā dzimuši 42135, bet 1993. - 26759), bet mirstība palielinājās un saglabāja līmeni 32000-33000 mirušu Latvijas iedzīvotāju gadā. 1991. gadā pirmo reizi mirstība pārsniedza dzimstību, un šāda tendence ir saglabājusies līdz pat mūsdienām.

Pēc 2.tabulā apkopotajiem datiem par iedzīvotāju skaitu vecumā no 0 līdz 14 gadiem un no 20 līdz 35 gadiem, redzams, ka pēdējo gadu nelielais dzimstības pieaugums saistāms ar faktu, ka aptuveni 2003. - 2005. gadā dzimumbriedumu sasniedza Andropova «sausā likuma» laikā dzimusī paaudze. Tā kā «sausā likuma» laikā dzimstība bija lielāka, tad arī reproduktīvajā vecumā (20-35 g.) esošo iedzīvotāju skaits ap 2003. -2005. gadu sāka palielināties, un tas ietekmēja arī dzimstību. Aplūkojot datus par dzimušo skaitu uz reproduktīvajā vecumā esošo iedzīvotāju skaitu, redzams dzimušo skaits uz reproduktīvajā vecumā esošo iedzīvotāju skaitu.

Tabula 4. Dzimušo skaits uz reproduktīvajā vecumā esošo iedzīvotāju skaitu

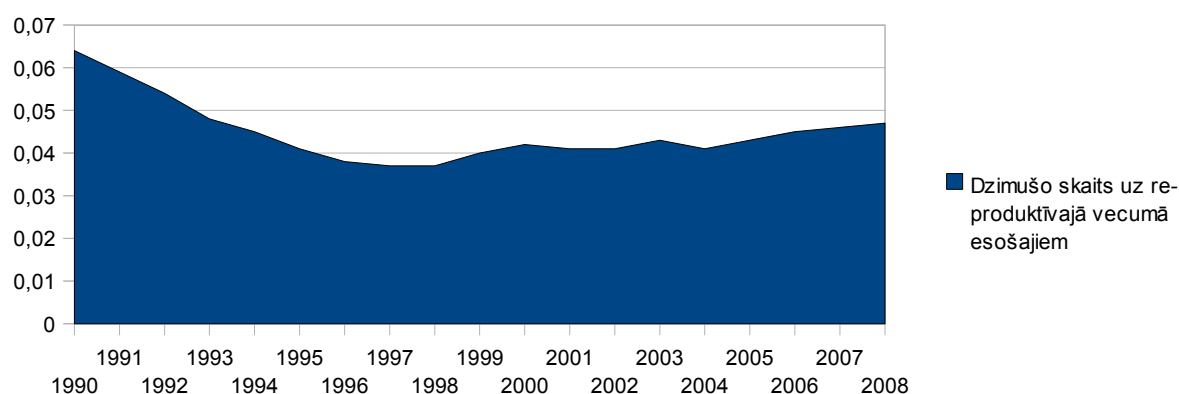
Gads	Dzimušo skaits uz reproduktīvajā vecumā esošo iedzīvotāju skaitu (20-35 g.)	Pārmaiņas pret iepriekšējo gadu
1990	0,064	–
1991	0,059	-0,005
1992	0,054	-0,004
1993	0,048	-0,006

Gads	Dzimušo skaits uz reprodūktīvajā vecumā esošo iedzīvotāju skaitu (20-35 g.)	Pārmaiņas pret iepriekšējo gadu
1994	0,045	-0,003
1995	0,041	-0,004
1996	0,038	-0,003
1997	0,037	-0,001
1998	0,037	0,000
1999	0,040	0,002
2000	0,042	0,002
2001	0,041	-0,001
2002	0,041	0,001
2003	0,043	0,002
2004	0,041	-0,002
2005	0,043	0,002
2006	0,045	0,001
2007	0,046	0,002
2008	0,047	0,001

Redzams, ka, raugoties šādi, dzimstība pēdējos gados pieaugusi tikai ļoti nedaudz, lai arī 2.tabulā redzamie dati par to liecina (2001.gadā dzimuši 19664, bet 2008.-23948). Piemēram, 1994. gadā dzima 24256, t.i., tikai nedaudz vairāk, kā 2008., tomēr dzimušo skaits uz reprodūktīvajā vecumā esošo iedzīvotāju skaitu bija mazāks – 0,045. Savukārt 1996. gadā dzima 19782, kas ir ļoti tuvu 2001.gadā dzimušo skaitam (19664), tomēr 1996. gadā dzimušo skaits uz reprodūktīvajā vecumā esošo iedzīvotāju skaitu ir tikai 0,038. Tas skaidrojams ar veselīgo, «sausā likuma» darbības laikā dzimušo paaudzi, kuŗa šobrīd rada bērņus.

Grafiski dzimušo skaits uz reprodūktīvajā vecumā esošo iedzīvotāju skaitu izskatās šādi.

Grafiks 2. Dzimušo skaits uz reprodūktīvajā vecumā esošo iedzīvotāju skaitu (20-35 g.).

1990. gadu sākumā, kāpjot alkohola patēriņam, kritās dzimstība. Pēc tam, kad ap 1994. gadu alkohola patēriņš mazinājās, dažus gadus vēlāk sekoja neliels dzimstības kāpums, tomēr, ap 2000. gadu palielinoties alkohola patēriņam, dzimstības kāpums apstājās. Šeit, protams, lielu devumu sniedza arī pasaules ekonomiskā krīze. Labi redzams, kā dzimstības kāpumu ietekmēja 2003. gadā (un arī pēc tam) ieviestie alkohola lietošanas ierobežojumi (piemēram, 2003. gadā tika aizliegts lietot alkoholu sabiedriskās vietās), kā arī akcīzes nodokļa palielināšana. Papildus tam dzimstību stimulēja arī strauji augošā ekonomika. Neraugoties uz alkohola lietošanas strauju kāpumu 2004. – 2008. gadā, dzimstības pieaugums skaidrojams ar zināmu inerci. Prognozējams, ka sakarā ar pasaules ekonomisko krīzi, kā arī ar pēdējo gadu alkohola patēriņa pieaugumu, kā arī ar to, ka dzimumbriedumu iegūst 1990. gadu sākumā dzimusī paaudze, kuŗas skaits ir daudz mazāks, tuvākajos gados sagaidāms straujš dzimstības kritums.

3. Secinājumi

No pētījumā aplūkotās informācijas secināms.

1. Alkohola lietošanas ierobežojums ir bijis viens no galvenajiem cēloņiem straujam dzimstības pieaugumam Latvijā laikā no 1986. līdz 1990. gadam.
2. Pēdējos dažos gados Latvijā vērojamais dzimstības pieaugums ir sekas tam, ka reprodiktīvo vecumu sasniegusi 1986. -1990. gadā dzimusī paaudze.
3. Ar dažu gadu inerci ir saskatāma korrelācija starp dzimstību Latvijā (dzimušo skaitu uz reprodiktīvā vecumā esošo iedzīvotāju skaitu) un alkohola patēriņu.
4. Prognozējams, ka tuvāko dažu gadu laikā Latvijā katastrofāli kritīsies dzimstība. Tas saistīts gan ar to, ka dzimumbriedumu sasniegs 1990. gadu sākumā zemas dzimstības apstākļos dzimusī paaudze (piemēram, 1990. gadā vecumā no 0 līdz 14 gadiem bija 363283 bērni, bet 2008. gadā tādu ir vien 202754 – vairāk nekā 150000 kritums), gan ar pēdējos gadus katastrofāli pieaugušo alkohola patēriņu, gan ar pasaules ekonomisko krīzi.
5. Latviešu skaits katru gadu samazinās par 3 – 5 tūkstošiem. Tas nozīmē, ka katru gadu no Latvijas kartes pazūd Cesvaines lieluma pilsēta.
6. Ņemot vērā vēsturisko pieredzi (J. Andropova «sauso likumu»), viens no veidiem, kā stimulēt dzimstību, ir stingri alkohola lietošanas ierobežojumi, samazinot tā patēriņu.

4. Biedrības «Latvietis» komentāri

Pētījumā secināms, ka alkohola lietošana ir viens no faktoriem, kas ietekmē latviešu dzimstību - liela alkohola patēriņa apstākļos dzimstība ir maza, un otrādi. Tā kā pēdējo gadu statistika rāda arvien lielāku alkohola patēriņu, tad uzskatām, ka valstij jādara visu, lai to mazinātu.

Pēdējā laikā alus «ražotāju» uztraukums par apgrozījuma kritumu un ierosinājumi

atļaut alus tirdzniecību visu diennakti ir absurdi. Atceļot šādus ierobežojumus tikai alum, tas būtībā vairs netiktu uzskatīts par alkoholisku indi kā visi pārējie alkoholiskie «dzērieni», kas varētu cita starpā radīt valstij nepatīkamas tiesāšanās ar «stiprā» alkohola ražotājiem. Bez tam, palielinātais alus «ražotāju» apgrozījums un iekasētā akcizes nodokļa apjoms valstij būtu izdevīgs tikai īstermiņā. Drīz vien visa iegūtā nauda ar uzviju būtu jāiegulda alkoholiķu medicīniskajā aprūpē, iekšlietu resora palielināšanā kriminogēnās situācijas pasliktināšanās dēļ, kā arī tiesu izdevumos. Līdz ar to tautas apdullināšana ar alkohola indi nav uzskatāma par produktīvu ražošanu. Zināms, ka īpaši krīzes laikos cilvēkiem ir tieksme vairāk lietot alkoholu. Tas nozīmē, ka valstij nevajadzētu veicināt tā patēriņu – gluži otrādi, vienlaikus ar akcizes nodokļa palielināšanu samazināt alkohola pieejamību (piemēram, nosakot, ka alkohola tirdzniecība noliegta pārtikas veikalos) un apkarot nelegālā alkohola izplatību. Alkohola pieejamības samazināšanai arī jānosaka, ka noteiktā radiusā ap sabiedriskām celtnēm (piemēram, skolām, slimnīcām, valsts un pašvaldību iestādēm) aizliegts tirgot un lietot alkoholu. Arī valsts un pašvaldību iestādēs kategoriski jānoliedz lietot alkoholu - zināms, ka vismaz jubileju gadījumos tas tiek darīts.

Veicot visus minētos pasākumus, jau tuvākajos gados sagaidāma tautas veselības uzlabošanās un dzimstības pieaugums.

Atsauces

1. Latvijas Narkoloģijas centra mājaslapa. Interneta resurss <http://arsti.narko.lv/>
2. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. Interneta resurss <http://www.csb.lv/>, papildus pieprasīta maksas informācija un saņemta elektroniski.
3. Latvijas Republikas Veselības ministrijas 27.05.2009. vēstule Nr. V-01-18.01.16/604